

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קס"ג

לעיל התבאר שאם העדים הריחקו וחתמו במרחק של ב' שורות ממה שהיה כתוב בשטר השטר פסול. כיון שאפשר להוסיף בין השורות ולזייף שם דברים בשטר. ומסתפקת הגמרא האם הכוונה לשיעור ב' שורות בנוסף למקום שהדרך להניח בין שורה לשורה, או שיעור ב' שורות מדוייק מספיק כדי לפסול את השטר.

ואמר ר' נחמן בר יצחק שמסתבר שהכוונה גם לרווח שבין השורות, שהרי בלא הרווח שבין השורות אי אפשר לכתוב בשורה ולזייף את השטר, ואם יכתוב באותיות קטנות יותר הזיוף יהיה ניכר, ואכן אומרת הגמרא שמוכח שהשטר נפסל רק בב' שורות עם הרווח ביניהם.

מביאה הגמרא שאמר רבי שבתאי בשם חזקיה שאותם ב' שורות שאם הניחו בין השטר לחתימות העדים השטר פסול, מדובר על שני שורות בכתב ידי עדים ושהוא גדול יותר מכתב ידי סופר, כיון שהחשש שיזייפו את השטר הוא שיזייפוהו בכתוב רגיל, ולא שיילכו לסופר שיזייף את השטר, כי המזייף אינו הולך לסופר אלא מזייף בעצמו.

וביאר רב יצחק בן אלעזר שצריך שיעור של ב' שורות שיהיה אפשר לכתוב עליהם פעמיים את המילה לך, זה על גב זה, ומבארת הגמרא שלדעתו צריך ב' שורות וד' אווירים ביניהם, אחד למעלה לראש הל' ואחד למטה לרגל הך', וב' אווירים בין השורות לל' שבשורה למטה ולך' שבשורה למעלה.

ורב חייא בר אמי אמר בשם עולא שמספיק להשאיר מקום לאות למ"ד מלמעלה וכ"ף מלמטה, ובין השורות מספיק להשאיר אוויר אחד ואין צריך שניים, ולכן מספיק ר' ג' אווירים.

ורבי אבהו אמר שצריך שיהיה מקום לכתוב משפט כמו ברוך בן לוי בשורה אחת, ומבינה מזה הגמרא שצריך שורה אחת וב' אווירים, אחד למעלה לאות ל' ואחד למטה לאות ר'.

אמר רב, שמה שהתבאר שאם יש רווח של ב' שורות בין סוף השטר לחתימות העדים השטר פסול, זה רק אם הרווח הוא בין הכתוב **בשטר** לחתימות העדים, אבל אם יש רווח אחרי חתימות העדים בין חתימותיהם לבין **האשרתא**, וכלומר האישור שבית דין כותבים על השטר שהוא כשר ואפשר לגבות ממנו, אין בזה פסול בשטר.

ושואלת הגמרא שהרי אף באופן כזה יתכן זיוף בשטר, כיון שאם יש רווח מעל האשרתא יכול המזייף להוסיף שם דברים לפני האישור של הבית דין, ויראה כאילו אישרו בית דין אף את התוספת הזו.

ועונה הגמרא שבאמת אם יש רווח אפילו בין העדים לאשרתא השטר פסול, ומה שאמר רב שאם יש רווח השטר כשר, מדובר שלכלכו את אותו הרווח בדיו, וכעת אי אפשר לכתוב בו, ולכן השטר כשר.

ושואלת הגמרא שבדברי רב מבואר שדווקא אם יש רווח בין העדים לאשרתא השטר כשר, אבל אם יש רווח בין השטר לעדים, השטר פסול. ואם מדובר שהרווח מלוכלך בדיו, מדוע אם יש רווח בין השטר לעדים השטר פסול, הרי אי אפשר לזייף את השטר. ועונה הגמרא שבאופן שיש לכלוך בדיו לפני חתימת העדים, אנו חוששים שהעדים לא חתמו על מה שכתוב בשטר, אלא רק שאותו הלכלוך הוא לא זיוף בשטר שהיה כתוב שם משהו אחר, אלא הוא נעשה בפניהם, אבל אינם מעידיים על שאר הכתוב בשטר.

ושואלת הגמרא שאם כך נחשוש גם אם יש לכלוך של דיו קודם האשרתא של בית הדין על השטר שמא בית הדין מאשרים רק את זה שאותו הלכלוך אינו נכתב על דבר אחר שהיה כתוב בשטר ואינו זיוף, אך לא על עיקר השאר. ועונה הגמרא שבית דין אינם כותבים אשרתא כזו, אלא רק על עיקר הכתוב בשטר, אבל עדים יתכן שיטעו ויחתמו גם על כך שהלכלוך אינו זיוף בלא לחתום על עיקר השטר.

ושואלת הגמרא על מה שאמר רב ששטר שיש רווח המלוכלך בדיו בין העדים לאשרתא כשר, מדוע לא חוששים שהמלווה יזייף את השטר על ידי שיחתוך את מה שכתוב מעל הלכלוך, וימחק את הלכלוך הדיו שעל השטר ויכתוב שם זיוף כרצונו, ויזייף חתימות עדים, וכיון שאחר כך יש שם אשרתא יתנו לו לגבות בשטר המזוייף מחמת האשרתא הכתובה עליו.

ואי אפשר לומר שהשטר יהיה פסול כי רואים שמתחת לכתב היה כתוב דבר אחר שנמחק, שהרי רב עצמו אמר ששטר הכתוב הוא ועדיו על המחק השטר כשר.

עמוד ב'

ואמנם רב כהנא אמר את הדין ששטר הכתוב על המחק כשר, בשם שמואל ולא בשם רב, וממילא לדעתו לא קשה על רב, כי באמת רב סובר ששטר כזה פסול, ולכן לא חוששים שיזייף באופן כזה. אך רב טביומי אמר את הדין ששטר הכתוב על המחק כשר בשם רב, וממילא קשה מדוע רב לא חושש שיזייפו את השטר באותו הרווח, אפילו שהוא מלוכלך בדיו.

ועונה הגמרא שרב סובר שאמנם שטר הכתוב על המחק כשר, אבל באופן ששטר כתוב על מחק, אין סומכים על האשרתא הכתובה בו, אלא צריך לקיים את חתימות העדים לפני שגובים בשטר, וממילא אין לחשוש שהמלווה יזייף את השטר מעל האשרתא כי האשרתא לא תועיל לזיוף.

אמנם אומרת הגמרא שדעת רבי יוחנן שחמור יותר שטר שיש בו רווח בין העדים לאשרתא מאשר שטר שיש בו רווח בין השטר לעדים, ולכן שטר שיש בו רווח בין השטר לעדים פסול רק אם יש רווח של ב' שורות, אבל שטר שיש בו רווח בין העדים לאשרתא אפילו אם יש רווח של שורה אחת השטר פסול.

ושואלת הגמרא מדוע השטר פסול לדעת ר' יוחנן, ואומרת הגמרא שחשש ר' יוחנן לזיוף השטר על ידי שיחתוך את כל הכתוב מעל הרווח שמעל האשרתא, ואז יכתוב באותה השורה מה שירצה ויזייף חתימת עדים גם באותה השורה, והשטר יהיה כשר כי ר' יוחנן סובר ששטר הכתוב הוא ועדיו בשיטה אחת כשר, וכיון שיש תחתיו אשרתא יגבו ממנו שלא כדין.

ושואלת הגמרא שאם כך הרי שאף אם יש רווח של שורה אחת בין השטר לבין העדים עדיין נוכל לחשוש לזיוף על ידי שיחתוך את כל השטר עד לאותה השורה ויכתוב שם מה שירצה וכיון שיש תחתיו חתימות של העדים הוא יוכל לגבות על ידי השטר.

ועונה הגמרא שדעת ר' יוחנן ששטר הכתוב הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת פסול, ולכן לא חוששים לזיוף באותה השורה שקודם לחתימות העדים, כי כיון שהעדים כתובים שורה מתחת, השטר פסול.

ושואלת הגמרא לדעת ר' יוחנן ששטר הכתוב הוא ועדיו באותה השורה השטר כשר, אם כך גם אם יש רווח בין השטר לעדים, נחשוש שהוא יחתוך את כל הכתוב בשטר קודם לכן, ותישאר רק שורה אחת, והוא יכתוב בה מה שירצה ויזייף חתימות עדים, ואף שיש תחתם עוד חתימות של העדים, הוא יאמר שמה שהם חתומים שם זה מפני שרצה להרבות בעדים, וממילא השטר יהיה כשר כדין שטר שכתוב הוא ועדיו באותה השורה.

ועונה הגמרא שכדי למנוע זאת סובר ר' יוחנן ששטר שיש בו עדים בשורה הראשונה ובשורה השנייה כשלקיימים אותם, מקיימים את חתימות העדים שבשורה הראשונה ולא בשנייה, וממילא לא יועיל לזייף את חתימות העדים בשורה הראשונה כי אי אפשר לקיים אותם.

